

Södertörns högskola | Institutionen för livsvetenskaper
Examensarbete avancerad nivå 15 hp | Utbildningsvetenskap |
Höstterminen 2012 | Lärarutbildningen

Att upptäcka och stimulera särbegåvade elever i grundskolan.

– Tre pedagogers erfarenheter och arbete med
särbegåvade elever.

Av: Nathalie Cornejo Fuentes

Handledare: Florence Fröhlig

Abstract

Title: To discover and stimulate gifted students.

-Three teachers' experiences and work with gifted students.

Author: Nathalie Cornejo Fuentes

Supervisor: Florence Fröhlig

Term: Autumn 2012

Language: Swedish with an abstract in English

The aim of this study is that from a teacher perspective, describe the view of gifted students and provide concrete examples of how to see, treat and stimulate these students in primary school. The work has been conducted with a qualitative method where three teachers were interviewed by questions dealing discovery and stimulation of gifted students. Something that clearly emerges is that it is entirely up to the individual teacher to challenge these students and that they usually don't have education in this area. Therefore it is extremely important to expand teaching programs so that future teachers have the right tools needed when they come out to work.

Keywords: gifted students, treatment, discover and stimulate.

Nyckelord: särbegåvade elever, bemötande, upptäcka och stimulera.

Förord

Jag vill ta tillfället att tacka alla personer som ställt upp på detta examensarbete. Tack till Mensa Sverige som ställt upp med information om vilka skolor som skulle kunna kontaktas inför detta arbete. Vill även tacka dessa tre otroligt kunniga och inspirerande pedagoger som ställde upp på intervju under sin fritid. Tack också till min handledare, Florence Fröhler för all hjälp, stöd och vägledning under hela denna stressiga arbetsprocess. Utan er hade detta examensarbete inte fyllt sitt syfte.

TACK!

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	3
1. Inledning	5
2. Bakgrund	5, 6
2.1 Begreppsbeskrivning	6, 7
2.2 Att platsa i en skola för alla	7
3. Styrdokument	8
4. Syfte och frågeställningar	9
5. Teorianknytning	9, 10
6. Tidigare forskning	10, 11, 12
6.1 Mätning av begåvning	12, 13, 14
6.2 Svårigheter som kan uppstå	15, 16
7. Stimulans	16, 17
8. Material & Metod	17, 18, 19
8.1 Urval	19, 20
8.2 Etiska aspekter	20
9. Analys och resultatredovisning	20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27
10. Slutsats och sammanfattning	27, 28, 29

1. Inledning

Åh vilken tristess att sitta och lyssna,
till allt jag redan vet,
att göra allting igen och igen.
Ändå måste jag sitta och lyssna och läsa samma sida igen och åter.
Tristess, tristess, vilken tristess
Ibland känner jag, om vi läser en sida till,
att huvudet exploderar och vanmakten gråter.
Jag önskar jag kunde resa mig upp och gå.
-Särbegåvad pojke, 9 år
(Källa: Persson, 1997 s. 286)

2. Bakgrund

Enligt Skolverket ska alla elever ha rätt till att utvecklas efter sina egna förutsättningar. Skolpersonal i Sverige saknar för närvarande oftast utbildning om hur de ska identifiera och bemöta särbegåvade elever, eleven får sällan en chans till att blomma ut utan far som forskningen har visat ganska illa (Persson, 2010). Vi vet att det finns specialundervisning för de elever som inte klarar av skolgången, men hur är det med eleverna som har lätt för dessa olika ämnen? Att elever är särbegåvade betyder nog inte att de behöver placeras i speciella klasser. Särbegåvningar i skolan och utbildningssystemet i övrigt kan mycket väl klara sig i en normal utbildningsmiljö om de ges acceptans, tolerans, och tillåts arbeta på den nivå de är kapabla till. Om inte måste dessa elever snarast kallas för "de svagare" i skolan - de blir ju ignorerade, ibland motarbetade och i värsta fall till och med diskriminerade och bestraffade av lärare för att vara "för snabba" (Persson, 2010). Medan utbildningsväsendet i Sverige är kompetent på många sätt och ofta väl rustat att hjälpa elever och studenter med olika typer av antingen fysiska eller inlärningsmässiga handikapp, är i princip ingen skola rustad eller förberedd på att ta emot, utbilda och stimulera "överbegåvade" individer; såvida det inte gäller lovande idrottare och ibland musiker (Persson, 2010). November 2010 fattade skolverket beslutet att godkänna utbildningsdepartementets förslag om att införa spetsutbildningar i grundskolan på försök. Bakgrunden till förslaget är en förändring i den nya skollagen, nämligen alla elevers rätt till stöd och stimulans, så att de utvecklas så långt som möjligt. Det handlar om elever som har kommit långt i sin kunskapsutveckling och som har

en talang för ett visst ämne (Skolverkets hemsida). Dessa försök kommer innefatta elever i årskurs sju, åtta och nio med start hösten 2012. Elever kan ha en fördel av att placeras i grupper på sin egna intellektuella nivå då de får större möjlighet att utvecklas utifrån sin egen förmåga och begränsas inte av svagare jämnåriga elever Winner (1999, s. 205). Ett sociokulturellt perspektiv innebär att människor lär och utvecklas genom sociala deltagandet, där alla elever har olika former av kunskap och att de via samspelet med andra lär av varandra. Detta kan innebära att spetsutbildningar eller så kallade elitklasser kanske inte är lösningen på problemet. Elitklasser kan bli alltför kunskapsinriktade och elevens sociala utveckling kan komma att bli lidande. Motparterna till dessa påståenden menar att särbegåvade elever behöver socialiseras med sina jämnåriga kamrater för att tränas socialt och på så sätt kunna fungera enskilt såsom i grupp. Något motparterna också nämner är att eleverna får för stora krav på sig då lärandet inte bygger på lust samtidigt som föräldrar kan uppfattas alltför pådrivande och villiga att beröva eleven en normal barndom för en tidig högskoleexamens skull (Winner, 1999 s. 206). En särbegåvad elev i de lägre klasserna kan ha klarat sig igenom skolan utan alltför mycket ansträngning, vilket kan skapa problem i de högre årskurserna. Det kan uppstå problem när kanske både lärare och föräldrar försöker tvinga eleven till att göra uppgifter som de redan kan. Lösningen för detta måste vara fokuserad på utmaningar som intresserar och engagerar annars kan exempelvis underprestation och frustration komma som följd (Mensa). Enligt före detta pedagogen och rektorn Camilla Wahlström (2012) är en till två procent av Sveriges befolkning särbegåvade med enbart IQ-testet som utgångspunkt. Av Sveriges 9,3 miljoner invånare (2009) blir det mellan 93000 och 186000 personer. Av Sveriges barn och ungdomar 0-19 år som uppgår till 1,9 miljoner (2008) finns det mellan 19000 - 38000 barn i våra förskolor och skolor som enligt det här kriteriet är särbegåvade. Dessa siffror bör endast ses som en uppskattning då åldersgränsen för att göra IQ-test via Mensa är 18 år. Så hur ser situationen ut för dessa elever i grundskolan? För att få en bild av hur verkligheten kan se ut för dessa elever har intervjuer med pedagoger insatta i ämnet genomförts.

2.1 Begreppsbeskrivning

Den målgrupp jag valt att fördjupa mig inom kallas för särbegåvade. I den engelska litteraturen nämns de för gifted children, vilket står för begåvade barn om man översätter till svenskan. I Frankrike går de under namnet ”superdoué”, i Spanien ”súperdotado” och i Tyskland ”hochbegabung”. Svenska pedagoger utgår gärna från att *alla* elever är begåvade,

vilket är en problematisk utgångspunkt eftersom ordet "begåvad" kommit att bli så otydligt på svenska språket, att det egentligen saknar betydelse. Med detta menas att om man menar att ordet tyder på nivån inom inlärningsförmågan förlorar ordet plötsligt användbarhet i utbildningssammanhang eftersom antydning är falsk. Att elever lär sig på olika sätt är en väl utforskad sanning. Det vore därför lämpligare att säga: alla individer är begåvade, men inte alla är särbegåvade (Winner, 1999 s. 8). För att göra utmärkelsen tydlig mellan attityden "alla är begåvade" och begåvad i avseendet högpresterande, myntades för svensk del år 1997 begreppet särbegåvad av Roland Persson, som är docent i psykologi i Jönköpings Högskola. Denna formulering kännetecknar kategorin individer som på olika sätt, i olika situationer, gör eller kan någonting på ett sätt och på en nivå som de flesta andra inte nödvändigtvis kan göra (Persson, 2010). Något som bör nämnas i samband med att begreppet särbegåvad varit erkänd mycket tidigare internationellt men sent i Sverige kan vara den så kallade jantelagen som ofta sägs stå för den svenska mentaliteten. Detta är en oskriven lag som står för ett negativt sätt att tänka gällande individualitet och framgång. Jantelagen formulerades av den norsk/danska författaren Aksel Sandemose från Jante, i boken *En flykting korsar sitt spår* från 1933. Hans uppväxt i en småstad sägs ha inspirerat honom till att formulera det tänkande som förekom där, nämligen en slags avundsjuka som gjorde att man inte fick tro att man var bättre än någon annan i samhället. Sammanfattningsvis kan man säga att lagen står för, du ska inte tro att du är något (Wikipedia, hämtad 2012-10-28).

2.2 Att platsa i en skola för alla

En skola för alla är ett begrepp som började användas i samband med att 1980 års läroplan för grundskolan infördes. En skola för alla är en utmaning och målsättning för skolan och dess personal att skapa förutsättningar för alla elever inom ramen för grundskolan få en meningsfull skolgång oavsett social klass och förmåga (Persson 2007:8). En skola för alla kan tolkas på olika sätt. Den kan tolkas som EN skola för alla, och därmed betona att det ska vara en skolform och inte flera. I en sådan tolkning blir exempelvis den nuvarande utvecklingen av skolor med andra ansvariga myndigheter än kommunerna en avvikelser från ursprungsidén. Ett annat sätt att uttrycka detta på är en skola för ALLA. Denna idé och möjligheten att genomföra detta har alltid ifrågasatts. Det har ständigt pågått diskussioner om de avvikande eleverna, de som inte klarar av att leva upp till skolans förväntningar (Hjörne & Säljö, 2008 s. 26).

3. Styrdokument

I Lgr 11:9 skrivs det att undervisning ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Enligt skollagen ska utbildningen vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas. Läser man vidare kan man se att en likvärdig utbildning inte innebär att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt. Man ska ta hänsyn till elevernas olika förutsättningar och behov samt att skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen.

På skolverkets hemsida kan man läsa om åtgärdsprogram där den förklaras som ett arbete med elever i behov av särskilt stöd där det krävs olika slags dokumentation. Ett dokument som under senare år fått ökad betydelse. För planering, uppföljning och utvärdering av stödet till elever som har svårigheter att nå målen.

I skollagen kapitel 3: 3 § står det att alla elever ska få den stimulans de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att kunna utvecklas så långt som möjligt. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

Detta ska gälla alla elever i skolan, både de som kan ha olika sorters studiehinder och de som har mycket goda studieförutsättningar. Utmaningen är att skollag och förordning behöver läsas och tolkas i perspektivet ”alla elever” och olika ”svårigheter”. Svårigheter i skolarbetet är en rätt så öppen formulering där det kan förekomma risk för traditionella tolkningar. Stöd kan också vara aktuellt i mera oväntade situationer då verkligheten visar att även elever med goda studieförutsättningar kan uppleva svårigheter men på ett annorlunda och kanske oväntat sätt. Skollagen föreskriver likvärdig utbildning för alla och elever är olika vilket innebär att ”likvärdig betyder olika” när vi kommer till det pedagogiska mötet (Wallström, 2009 s. 6).

4. Syfte och frågeställningar

Examensarbetets syfte är att ur ett pedagogiskt perspektiv beskriva synen på särbegåvning utifrån intervjuer, samt ge konkreta exempel på hur man kan se, bemöta och stimulera dessa särbegåvade elever i grundskolan. De områden som kommer att beröras är uppfattningen av begreppet särbegåvad, erfarenheten av särbegåvade elever, hur dessa elever upptäcks i klassrummet, hur dessa elever stimuleras och utmanas, bemötandet av dessa elever samt framtida visioner.

De centrala frågorna som kommer att besvaras är:

- Hur upptäcker de intervjuade pedagogerna särbegåvade elever?
- Hur stimulerar de intervjuade pedagogerna särbegåvade elever?
- Vad har de intervjuade pedagogerna för erfarenhet av särbegåvade elever i skolan?

Utifrån dessa frågor är målet att konkreta exempel ska kunna ges på hur särbegåvade elever kan komma att identifieras, bemötas och stimuleras på bästa sätt för dessa elevers utveckling. Målet är att detta material ska kunna användas av lärarstudenter och utav aktiva lärare som ett stöd, en handledning i ett ämne som för mig varit frånvarande under alla år som lärarstudent.

5. Teorianknytning

Säljö (2000) beskriver Vygotskijs grundtankar i *Boken om pedagogerna*. Vygotskij (1896-1934) var en rysk forskare, pedagog och visionär. Enligt Säljö har han haft stort inflytande i Sverige över pedagogiken. Han utvecklade idén om att lärande och utveckling sker i samspel med omgivningen. Med detta menade han enligt Säljö att det viktigaste är att utbilda och träna elever i förmågan att skaffa sig kunskaper som man kommer kunna använda snarare, än att lära ut en viss mängd oanvändbar kunskap. Därför blir pedagogens främsta uppgift att organisera den sociala situationen för utveckling och lärande. Den *proximala utvecklingszonen* är ett centralt begrepp och idén kan förklaras genom att beskriva en elev som lär sig läsa och stava genom en text. När eleven fastnar inför någon okänd bokstavskombination, går den vuxne in och hjälper till med att brygga över. Därefter fortsätter eleven igen på egen hand. Det är i en sådan situation man ser hur den vuxne griper

in med kommentarer och stöd av olika slag när man ser att eleven inte vet hur man kan gå vidare. Genom kommunikativt stöd hjälper man eleven framåt. Detta stöd kallas i det svenska språket för stöttning och för scaffolding i den engelskspråkiga litteraturen. Eleven befinner sig i närmaste utvecklingszonen när den kan lösa stora delar av uppgiften, men använder i vissa faser kompetensen från sin samarbetspartner som kan vara pedagogen eller annan elev (Forssell, 2005 s. 122). Utvecklingszonen är individuell, vilket betyder att två elever som befinner sig på samma bas kan ha olika utvecklingszoner. Pedagogens uppgift blir därför att använda sig av öppna frågor och strategier i samtal eftersom man då tillmötesgår elevens behov med hjälp av både inre redskap som är tankar, språk och relationer samt de yttre redskapen som består av material, relationer och miljö. För Vygotskij var skolan inte bara miljö för lärande utan också en central institution som skapats för att ge människor möjlighet att lära på ett annat sätt än den vardagliga. Samspelet mellan lärare och elev är avgörande för att nå framgång med undervisningsprocessen (Säljö, 2000 s. 35). Ett sociokulturellt perspektiv innebär att människor lär och utvecklas genom sociala deltagandet. Våra sätt att uppfatta verkligheten, hur vi betar oss, hur vi tänker och hur vi kommunicerar är format av kulturella och sociala erfarenheter. Kommunikativa processer blir helt centrala i ett sociokulturellt perspektiv på mänskligt lärande och utveckling. Via kommunikation blir individen delaktig i kunskaper och färdigheter (Säljö, 2000 s. 37).

6. Tidigare forskning

Den tidigare forskningen har hjälpt mig utvidga min förståelse av särbegåvade elever. Men vad är egentligen skillnaden mellan begåvad och särbegåvad?

Persson poängterar att en särbegåvad elev förväntas vid upprepade tillfällen med sin sällsynta förmåga inom ett eller flera områden, både i förskola/skolan och i vardagslivet. Denna individ har även en tendens att ta sina intressen med en sådan intensitet att många tycker att han eller hon är i det närmaste "besatt" av sina intressen. Ellen Winner som är professor i Psykologi vid Bostons Universitet påstår att det finns tre kvalitativa sätt särbegåvade elever skiljer sig från normalbegåvade, nämligen:

1. *Brådmogenhet*. De börjar ta de första stegen mot behärskande i någon domän i en lägre ålder än genomsnittet.
2. *Envisas med att gå i sin egen takt*. Särbegåvade elever lär sig snabbare än normalbegåvade elever. De är kreativa då de gör sina egna upptäckter och löser problem

på nya sätt.

3. *En rasande iver att behärska.* Särbegåvade elever är motiverade i sig själva att begripa den domän inom vilken de visar prov på brådmogenhet. De uppvisar ett intensivt och besatt intresse, en förmåga att fokusera skarpt (Winner, 1999 s. 14).

Både Winner och Persson talar om att dessa elever är brådmogna, det vill säga för tidigt mogna då de börjar ta de första stegen mot kunnande av någon förmåga i en lägre ålder än genomsnittet. De lär sig snabbare än normalbegåvade elever samt att de upplever tillstånd av ”flow” som innebär optimala tillstånd när de starkt fokuserar och förlorar kontakten med yttervärlden. Alla särbegåvade har naturligtvis inte alla dessa beteenden, men något som är viktigt att ta med är att särbegåvade tar sina intressen med en intensitet att folk omkring kan börja tycka att han eller hon är besatt av sina intressen, vilket kan vara svårt att identifiera sig med och kan därför tolkas som något underligt och onormalt (Winner, 1999 ss. 14-15).

Mensa Sverige som är en ideell förening för personer med ett IQ på minst 130 ger ett antal tecken för igenkännande av särbegåvade elever. Dessa är bland annat att särbegåvade i skolåldern har en större förmåga att ta till sig ny kunskap, de är oftast uttråkade då de sällan får möjlighet till utlopp för sin begåvning. Detta skapar i sin tur rastlöshet som kan ge ett aggressivt beteende, eller omvänt ett passivt avståndstagande från skolan då eleven börjar dagdrömma och blir uppslukad i en inre värld. Dessa elever visar även prov på mycket stor koncentrationsförmåga inom självvalda aktiviteter, de är duktiga talare men dåliga skribenter, de söker sig ofta till äldre personer, kan ha dåliga relationer till kamrater och lärare, är extremt vetgiriga vilket kan leda till att deras frågor uppfattas som provocerande, de ser lösningar som ingen annan ser, vill förstå orsak-verkan, kan vara så uppslukade av tankar att man måste röra vid dem för att få kontakt, har en hög utvecklad känsla för rättvisa vilket kan ge problem i förhållandet med kamrater, har svårigheter med att släppa en aktivitet för att gå vidare till nästa, samt att avbrott kan orsaka stor frustration. Något som även tas upp är att särbegåvade elever har en tendens att blandas ihop med *högpresterande* elever, vilket inte är samma sak. För att göra denna distinktion tydligare har Mensa på sin hemsida gjort en tabell som visar hur särbegåvade elever skiljer sig från sina klasskamrater.

Högpresterande elever

kan svaret
är intresserade
har goda idéer
arbetar hårt
besvarar frågor
lyssnar med intresse
lär sig snabbt
har många jämnåriga kamrater
kopierar
tycker om skolan
tar emot information
tänker steg för steg
är nöjd med sin inläring
förstår idéer

Särbegåvade elever

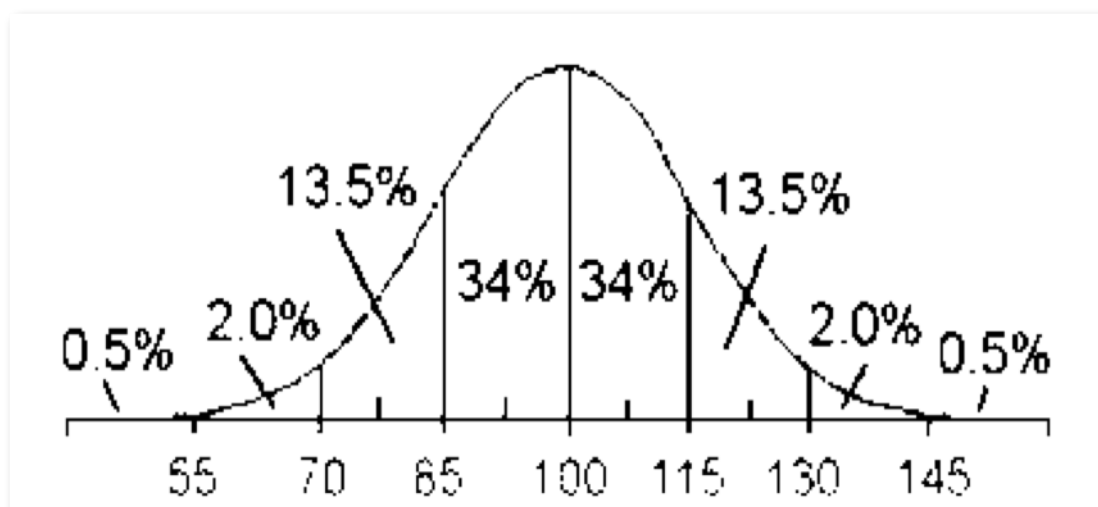
ställer frågor
är nyfikna
har tokiga idéer
sysselsätter sig med andra saker men klarar sig ändå
diskuterar dem
visar starka åsikter och synpunkter
kan redan
föredrar vuxna
skapar nytt
tycker om att lära
bearbetar information
tänker komplext
är mycket självkritisk
tänker abstrakt

(Källa: Mensa. Hämtad, 2012-11-01)

6.1 Mätning av begåvning

Det vanliga testerna man kan göra på särbegåvade elever är de så kallade IQ-testerna, men dessa testar endast verbal intelligens menar Ellen Winner. Hon lyfter fram olika kriterier för särbegåvade elever såsom att de i 3-4 års ålder lärt sig att läsa, när de ritar på ett realistiskt sätt i tidig ålder, elever som har lätt för att lära och kan återge sång i exakthet och musikinstrument med ett ovanligt uttryck, elever som tidigt visar stor talang i idrott samt elever som kan lösa avancerade matematiska ekvationer.

Kort beskrivet kan logisk begåvning jämföras med ett högt IQ. Följande figur visar hur normalfördelningen angående IQ ser ut samt den procentuella andelen individer på de olika nivåerna. En IQ på 100 är den genomsnittliga samt mest förekommande. Det innebär att det är vanligast att befinna sig i mitten av kurvan, ju lägre eller högre man hamnar på IQ kurvan, desto färre människor är det som platsar. För att i traditionell mening anses särbegåvad bör man ha en IQ på över 131. Den ideella föreningen Mensa har 130 som gräns för intagning.

(Källa: Google. Hämtad, 2012-11-01)

Den första systematiska forskningsstudien som gjordes på elever med hög IQ påbörjades 1921 i USA av Stanfordpsykologen Lewis Terman. I Termans studie undersöktes drygt 1500 elever mellan 4 och 18 år. Alla elever hade en uppmätt IQ mellan 135 och 196. Syftet var att följa dessa elever under uppväxten och se vad det blev av dem som vuxna. Vad Terman hoppades visa var att dessa elever med högt IQ var överlägsna, inte bara inom akademiska områden utan även inom den sociala och fysiska utvecklingen. Han hoppades också kunna visa att innehav av högt IQ som ung ger en god förutsägelse om framstående prestationer i vuxen ålder. Han bad lärare namnge de klyftigaste eleverna de hade. De namngivna gavs sedan ett gruppintelligenttest och de som klarade sig bäst fick göra ett enskilt test. Slutligen fick de som uppnådde högst poäng på den avkortade versionen göra ett fullständigt test. Eleverna som uppnådde 135 poäng eller högre erbjöds att delta i forskningsstudien. Nästan alla som bidrog i denna studie nådde upp till mer än 140 poäng och kom att kallas för "termiterna". Termans IQ test består av ett antal enkla, skolliknande uppgifter som är avlägsna från vardagens aktiviteter. På testet uppmanas eleverna att exempelvis definiera ord, ange hur två ord skiljer sig åt, förklara hur två föremål är lika och olika varandra, lyssna på ett textstycke och sammanfatta det, lösa ordgåtor, upprepa sju tal baklänges, lösa matematiska problem med rätta och felaktiga svar och fullborda visuella mönster. Dessa tester bedömer i likhet med de flesta intelligenstest i begränsad grad språk och logik, såsom matematisk och spatial förmåga (Winner, 1999:30). Termans studie visade dock att enbart högt IQ, det vill säga enbart hög intellektuell förmåga inte räckte till för att uppnå verklig framgång. Slutsatsen blev att personlighet och drivkraft var viktigare än höga IQ-poäng. Forskare som Gardner, en

amerikansk psykolog, professor i psykologi och kognitionsvetenskap vid Harvard University har kritiserat själva IQ begreppet och har utvecklat egna tankar om hur begåvning ska mätas. Han ifrågasätter det meningsfulla i att lyfta ut en person ur sitt naturliga sammanhang och be henne utföra isolerade uppgifter som hon aldrig gjort tidigare, och förmodligen aldrig kommer att ställas inför igen. Gardner lanserade i sin bok *Frames of Mind* 1983, De sju intelligenserna. Medan den erkända forskningen ville mäta människans intelligens med ett enda mått (IQ), trotsade Gardner detta genom begreppet *multipel* som enligt svenska ordboken betyder mångfaldig, det vill säga fler än en. Enligt Gardner har människan flera olika intelligenser som är separerade och oberoende av varandra (Forsell, 2005 s. 215). Intelligenserna Gardner presenterar är:

1. Lingvistisk intelligens, förmågan att uttrycka sig med ord.
2. Logisk-matematisk intelligens, förmågan att resonera och tänka logiskt.
3. Spatial intelligens, att tänka rumsligt.
4. Kroppslig intelligens, att göra saker med kropp och händer.
5. Musikalisk intelligens, att förstå och uttrycka ljud och toner.
6. Interpersonell intelligens, att förstå sina medmänniskor och interagera med sin omgivning.
7. Intrapersonell intelligens, att förstå och känna sig själv.

Gardner menar att varje individ har en naturlig tillhörighet till en eller flera av dessa intelligenser. Varje intelligens kan ha sitt eget minne. En musiker skulle kunna ha ett fantastiskt minne för musikaliska noter men inte för stavning. Det Gardner föreslår är att vi istället för att fråga "hur begåvad är du?" ska fråga: "Hur är du begåvad?"

En annan forskare, dr Robert Sternberg, är mycket mer inriktad på hur elever löser problem i verkliga livet än på hur de klarar av intelligenstest. Enligt Sternberg finns det tre grundläggande typer av intelligens, nämligen den analytiska, kreativa och den praktiska. Den analytiska intelligensen omfattar de förmågor som de flesta skolans undervisning är inriktade på. Kreativ intelligens, som har försumrats i mycket av den formella utbildningen, kan visa sig som högst originellt arbete inom ett speciellt intresse- eller begåvningsområde, eller så kan den kreativa förmågan dyka upp så människor utvecklar svar på nya eller ovanliga frågor. Praktisk intelligens är helt enkelt förmågan att fungera bra i världen och Sternberg tror att vissa människor har mer av denna förmåga än andra och menar att skolor endast sätter värde på abstrakt, analytisk inläring på bekostnad av konst, praktiska erfarenheter och personlig utveckling. Detta menar han riskerar att tömma ut en rik reservoar av begåvningar (Healy,

1999 s. 163).

6.3 Svårigheter som kan uppstå

Howard Gardner går ett steg vidare och kritiserar vår skola i västvärlden för att bara utveckla delar av elevernas intelligens, och då främst den språkliga och logiska intelligensen.

Han anser att det borde vara möjligt att på en tidig fas ta fram individuella profiler och utifrån den kunskapen ge eleverna en bra utbildning och öka deras valmöjligheter. Han säger att det är omöjligt att bli ett underbarn utan att ha starkt stöd från omgivningen. Ellen Winner håller med och menar att problemet med skolan är att lärarna inte alltid uppmärksammar och stimulerar elever som är långt framme. Det som sker då är att dessa elever blir understimulerade och uttråkade, vilket kan bidra till att de tappar lusten för skolan. Forskning visar också enligt Roland Persson att frånvaron av uppmuntran inte bara leder till att dessa elever stannar i utvecklingen, utan ofta får allvarliga konsekvenser som underprestation, könsrelaterade problem, ätstörningar, ensamhet, skolvägran, stress och depression (som i värsta fall kan leda till självmord). Självklart gäller inte detta alla elever men det visar tydligt vad tristess och brist på social acceptans kan leda till (Persson, 2010). Såväl särbegåvade som normalbegåvade elever blir ofta utpekade som inlärningssvaga beroende på svårigheten att skilja en uttråkad elev från ett som har svårigheter med inläringen. Det är möjligt att de särbegåvade i högre grad fel diagnostiseras än normalbegåvade eftersom många av dem blir uttråkade och rastlösa i ett klassrum utan utmaningar. Sådana elever tycks ha uppmärksamhetsstörningar eller vara hyperaktiva (Winner, 1999 s. 47). Särbegåvade elever riskerar därför att felaktigt få diagnosen aspergers syndrom. Elever med aspergers syndrom lider av bristande förmåga till sociala samspelet och har ofta svårt att leva sig in i andra människors situation medan särbegåvade ofta uppvisar stor empati. Asperger elever har oftast stora svårigheter att interagera med andra elever som delar specialintresse medan särbegåvade elever gärna umgås med andra med samma intresse för ett ämne.

ADHD är en annan typ av fel diagnostisering som anses vara ett av vår tids stora folkhälsoproblem. Detta begrepp härstammar från MDB (Minimal Brain Damage) som började användas av en grupp medicinska experter redan under 1920-talet. Idag skriver man ADHD- Attention Deficit Hyperactivity Disorder, men också AD/HD vilket innebär uppmärksamhetsstörning med eller utan hyperaktivitet där AD står för uppmärksamhetsbrist och HD för hyperaktivitet. ADHD är ett funktionshinder som betraktas osynligt eller dolt, vilket ytterligare tyder på problematiken med att bestämma dess karaktär (Hjörne & Säljö

2008 s. 53). Då många punkter som beskriver både ADHD och särbegåvning går in i varandra, kan det bli en felaktig diagnostik att ge till särbegåvade individer. Exempel på dessa likheter är rastlöshet, dagdrömmande, oerhörd verbal samt psykisk energi och frustation då de blir understimulerade. Det finns även olikheter som att medan en särbegåvad elev rör på sig för att den älskar rörelse så gör en elev med ADHD samma sak eftersom den inte kan stanna upp trots att den vill. Särbegåvade har problem med skrivandet då deras tanke är snabbare än handrörelsen. Medan någon med ADHD har svårigheter med skrivuppgifter relaterade till minne, inlärningssvårigheter samt motoriska och visuella problem har en särbegåvad en oerhörd förmåga att fokusera på uppgifter som intresserar dem.

7. Stimulans

Persson (2010) anser att den viktigaste förutsättningen för trivsel är acceptans och tolerans, att dessa elever måste få synas och erkännas i sitt sociala sammanhang. Han menar även att det krävs kunskap från lärarens sida samt att didaktiken ska undervisas på ett sätt så att även skolans särbegåvade individer blir stimulerade på sin kunskapsnivå. Ett annat sätt han nämner för dessa elevers stimulans är acceleration som innebär att man tillåter att en elev går snabbare fram än andra och inte hålla dem kvar i väntan på att alla andra också skall bli färdiga. Denna acceleration ska också gälla om eleven passar intellektuellt bättre i en annan årskurs, med hänsyn på den fysiska och socioemotionella utvecklingen eftersom det kan bli svårt för denna elev att accepteras av den årskurs den hamnar i. Detta är inte nödvändigt, men är något att ha i åtanke. Därför kan det kanske vara bättre med en *partiell förflyttning* som innebär att man håller kvar eleven i sin klass men att förflyttning till högre årskurser sker i elevens speciella ämnen. Dessa olika punkter är även något Winner nämner. Hon nämner nämligen att lösningar på detta kan vara grupperingar efter förmåga och över årskurser samt accelerering. Hon nämner även hemundervisning som en extrem lösning och betraktar detta som en sista utväg, eftersom det innebär att eleven inte får vara tillsammans med jämnåriga kamrater (Winner, 1999 s. 225). En annan lösning skulle kunna vara att inte ha åldersindelade klassrum där elever på alla nivåer kan gå fram i egen takt, eller att ge individuell undervisning i det vanliga klassrummet. Hon rekommenderar att utbildningsnivån höjs för alla elever så att resultatet blir bättre för alla och att dessa elever måste identifieras så tidigt som möjligt, för att om det dröjer så länge som till gymnasiet kan det försvåra processen eftersom det främlingskap de känt under sin skoltid då kommer att ha satt sig mycket djupare. Persson (2010) betonar att särbegåvade inte klarar sig själva mer än vad andra elevkategorier i

skolsystemet gör. Dessa elever behöver få möta inlärningsmässiga utmaningar och erkänsla precis som alla andra i skolan.

Några råd från Persson och Winner:

- ha tolerans för elevens vilja och initiativ.
- stimulera de områden där eleven visar särskilda intressen.
- se till att det finns möjligheter för eleven att prova saker.
- uppmuntra genom att uttala dig positivt.
- driv inte på, då tvingar man i regel eleverna.
- försök att inte se den särbegåvade eleven som ”normalt”.
- Särbegåvade elever tycker inte om att leka med ”normala” elever eftersom deras intressen skiljer sig tydligt.
- Försök att hitta kamrater till eleven med liknande särbegåvningar.
- Ge näring och uppmuntra elevens särbegåvning.

8. Material & Metod

Vid genomförandet av en undersökning måste man använda sig av en metod som handlar om hur man hämtar in, organiserar och tolkar information. Det är ett tillvägagångssätt man använt sig utav för att få svar på frågor och ny kunskap inom ett visst område. Jag har valt att använda mig utav kvalitativa intervjuer för att samla in mitt empiriska material. Anledningen av detta val, en kvalitativ metod är för att få en bättre helhetsförståelse av fenomenet då man som forskare kan gå på djupet då man möter informanterna ansikte mot ansikte och kan på så sätt be om förklaringar om det skulle uppstå några otydligheter (Larsen, 2009 s. 17). Skolan dessa pedagoger har som arbetsplats är en stor och attraktiv byggnad i en av kommunerna utanför Stockholm. På denna skola välkomnas det barn från förskola till och med årkurs 6. Fritidshemmet för elever från förskoleklass till skolår 3 är integrerad i skolan. För de äldre eleverna finns det öppen fritidsverksamhet inom samma kommun. Eleverna i skolår 1-3 erbjuds det stråkundervisning i samverkan med musikskolan inom samma kommun. Denna skola har även tillgång till en skolsköterska, kurator, psykolog och specialpedagog. Under år 2011/2012 har det varit ca 80 elever på förskoleklass. Grundskolans elever som motsvarar skolår F-6, är ca 450 elever och på fritidshemmet som har barn i skolåren F-3, är det ca 300 elever. Pedagogiska inriktningen denna skola har är allmänt spår under skolåren F-6. En del av denna skola har Montessorispår i sin pedagogiska inriktning under skolåren F-3.

Intervjun för samtliga pedagoger gjordes samma dag vid tre olika tillfällen. För att redogöra pedagogernas presentation av intervjun kommer dessa att kallas för Anna, Berit och Christina för att på så sätt behålla deras anonymitet. Här är en kort presentation av dessa intervjuade pedagoger:

Anna

Anna har varit verksam pedagog i drygt 35 år på mellanstadiet. Hon har bland annat läst litteraturvetenskap, svenska med nordiska språk och engelska på universitetet efter lärarexamen. Förutom detta arbetar hon sedan 13 år tillbaka som skolobservatör och har för närvarande en särbegåvad elev i sin klass. Anna är själv särbegåvad och kan därför förstå och känna igen dessa elever på ett sätt bara en särbegåvad kan göra då hon upplevt samma problematik i sin egen skolgång. Annas son är också särbegåvad. Anna är väldigt pratglad inför och under intervju tillfället vilket bidrar till att intervjun får bra flyt från början till slut. Hon nämner att det är oerhört viktigt att som framtida pedagog veta om de särbegåvade eleverna och anser därför att ämnet i detta examensarbete var viktigt. Vid intervju tillfället träffades vi i den intervjuade pedagogens skola, i lärarrummet. Då det var många som kom och gick från lärarrummet ansåg vi att det nog var bäst att intervjun ägde rum i ett klassrum. På så sätt kunde vi fokusera på intervjun utan att bli störda.

Berit

Berit är utbildad till lågstadielärare sedan drygt 30 år. För 15 år sedan har hon vidareutbildat sig till Montessorilärare och har sedan dess arbetat i olika skolor. Hon är verksam pedagog inom skolans Montessori inriktade del och har för närvarande en särbegåvad elev i sin klass. Vi bestämde mötesplats i skolans lärarrum för att sedan bege oss till ett annat rum där vi kunde sitta ostört. Denna pedagog upplevde jag som lugn och därmed väldigt avslappnad inför intervju tillfället vilket bidrog till att intervju materialet blev bra.

Christina

Denna pedagog har jobbat som lärare i snart 37 år. Hon är lågstadielärare från början och har jobbat på mellanstadiet som klasslärare, speciallärare samt arbetat inom ett elevvårdsteam sedan 6 år tillbaka. Hon har för närvarande en särbegåvad elev. Christina nämner många gånger hur viktigt det är med ämnet i mitt examenarbete och ställer gladeligen upp på intervju. Då jag nämner att jag inte fått utbildning inom detta område anser hon att jag gör rätt i att söka denna kunskap på detta sätt, för att få en grund att stå på inför mitt kommande yrke

som pedagog. Samtidigt anser hon att det är väldigt tragiskt att detta begrepp inte ingår i lärarutbildningen. Christina upplever jag som lugn, öppen och pratglad. Vi träffades i lärarrummet där vi tog en kopp kaffe och åt var sin tårtbit då det bjöds på tårta vid detta tillfälle av anledningen till någons födelsedag. Sedan gick vi till hennes arbetsrum där vi satte oss mitt emot varandra intill ett bord som var placerad framför ett fönster.

Resultatet av mitt samlade empiriska material kommer att presenteras av sammanställda intervjuer utifrån de centrala frågorna i detta examensarbete. Varje fråga kommer att behandlas för sig. Anledningen till detta upplägg är att göra det lättare för läsaren att följa med i texten.

8.1 Urval

Detta examensarbete riktar sig mot särbegåvade elever i grundskolan och därför har skolor i de tidigare åren kontaktats för att kunna genomföra intervjuer med pedagoger insatta i ämnet. Eftersom detta var ett begrepp som inte uppmärksammats inom den svenska skolan, vilket varit något forskningen visat ville jag med detta i åtanke inte kontakta vilka skolor som helst. Målet har varit att materialet detta examensarbete kommer fram till ska kunna användas av lärarstudenter och utav aktiva lärare som ett slags stöd för undervisningen utav dessa elever. Därför kontaktades Mensa Sverige, den ideella föreningen för individer med högt IQ för att på så sätt få reda på vilka skolor de rekommenderade att kontakta för detta ändamål. Tyvärr så tackade skolan Mensa rekommenderat nej till att ställa upp på intervju på grund av tidsbrist. Att finna pedagoger som velat ställa upp på intervju har varit oerhört svårt och därför har tidsutrymmet varit begränsad. Genom mail kontaktades runt ett 20-tals skolor och utav dessa var det tre pedagoger från en skola villiga att ställa upp på intervju. Via mail skickades en presentation av själva syftet på examensarbetet samt intervjufrågor i förväg för att på så sätt kunna orientera pedagogerna i pågående examensarbete. Dessa tre intervjuer som genomfördes med samtliga pedagoger varade över en timme och genomfördes i pedagogernas skola. Intervjun inleddes med att pedagogerna som från och med nu kommer att nämnas för Anna, Berit och Christina informerades om de etiska aspekterna samt frågade om deras godkännande av att intervjun spelades in, vilket inte var något dessa pedagoger hade något emot. Något som är viktigt att nämna är att resultatet som kommer fram i detta examensarbete endast gäller för dessa intervjuade pedagoger och därför kan resultatet inte generaliseras.

8.2 Etiska aspekter

För att skydda informanterna finns det etiska principer som är något HSFR (Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet) rekommenderar (Stukat, 2011 s. 138). Den ena principen är samtyckeskravet som innebär att deltagaren ska ha rätt att bestämma om, hur länge och på vilka villkor de ska delta. Andra principen heter informationskravet som går ut på att forskaren ska informera om forskningens syfte samt om informantens rätt att när som helst avbryta sin medverkan. Tredje principen heter konfidentialitetskravet och innebär att uppgifterna om alla i en undersökning ska ges största möjliga konfidentialitet och att personuppgifterna ska förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem. Nyttjandekravet som är fjärde och sista principen innebär att all information som samlats in under studiens gång inte kommer att förbrukas för kommersiellt bruk eller andra ändamål (Dalen, 2007 ss. 20-23). Pedagogerna har deltagit frivilligt i detta examensarbete och har informerats om att de ska kunna avsluta sitt deltagande utan att det medför negativa följder för dem. Eftersom Sverige trots allt är ett litet land och miljöerna begränsade kan enskilda personer och grupper lätt identifieras. För att motverka detta är samtliga namn i examensarbetet fingerade.

9. Analys och resultatredovisning

Pedagogernas upptäckt av särbegåvade elever

Under intervjun kommer det fram att samtliga pedagoger är väldigt eniga om hur man kan komma att upptäcka dessa elever i skolans miljö. Samtliga instämmer till att särbegåvade elever ofta misstolkas som besvärliga då dessa lider av bristande förmåga till sociala samspelet. Berit fokuserar just på den aspekten när hon påstår att:

Begåvningen för dessa barn kan se lite olika ut då de oftast har problem med sociala samspelet. Därför kan det vara svårt att upptäcka dessa elever och se skillnad på vad som är vad. (Berit 2012-11-16)

Detta är en av problematiken både Winner (1999) och Mensa nämner, nämligen att särbegåvade elever riskerar att få diagnosen aspergers syndrom då dessa lider av bristande förmåga till sociala samspelet. Pedagogernas svar visar att de har mycket stor kunskap av

särbegåvade elever i grundskolan. Mensa har i sin hemsida visat hur särbegåvade barn i skolåldern kan kännetecknas och samma information har tagits upp av dessa pedagoger som varit eniga om att särbegåvade elever kan vara duktiga i mycket men dåliga på att skriva. Berit betonar detta genom då hon påstår att det är vanligt att dessa elever har motoriska svårigheter med skrivandet (2012-11-16). Anna poängterar just samma påstående:

Särbegåvade elever är högt begåvade inom få eller många områden, oftast flera och avviker i beteende genom att ställa konstiga frågor eller vägrar att delta i vissa moment, oftast skrivandet. Dessa elever vill oftast inte skriva då de har svårigheter med det. Låt de då använda sig utav datorn! (Anna 2012-11-16)

Det Anna sagt här ovanför stämmer överens med hur Säljö (2000) beskriver Vygotskijs sätt att se på pedagogens uppgift. Enligt Vygotskij är nämligen pedagogens främsta uppgift att använda sig av öppna frågor och strategier i samtal och på så sätt tillmötesgå elevens behov av de yttre redskapen som består av material, relationer och miljö. Det yttre redskapen blir i detta fall användandet utav datorn istället för traditionella sättet att skriva, nämligen med användandet utav papper och penna. Vygotskijs syn på skolan var att han bland annat såg den som en central institution som skapats för att ge människor möjligheten att lära på ett annat sätt än den vardagliga.

Något annat Mensa skriver om är att dessa elever ibland har dåliga relationer till kamrater och lärare eftersom de kan upplevas som besvärliga. Denna aspekt har också varit något som lyfts fram under intervjun då både Christina och Anna nämner detta. Christina lyfter fram detta påstående genom att hon säger att det finns skillnader på hur dessa elever leker med kamrater och att även sociala mönstret skiljer sig åt. Hon säger vidare att det kan vara väldigt svårt för dessa elever att ta emot instruktioner och att man som pedagog till dessa elever kan tycka att de ska förstå det som sägs (2012-11-16). Anna som också lyfter fram detta påstående gör det på följande vis:

Det kan dröja ett tag innan man vet om en elev är särbegåvad eftersom många bara upplevs som besvärliga och därigenom också upplever sig själva som besvärliga och konstiga. (Anna 2012-11-16)

Själva begreppet särbegåvad var inte okänt för någon av pedagogerna, den har varit bekant sedan tidigare för samtliga. Winner (1999) anger att dessa elever i ett tidigt skede tar de första stegen mot behärskan i någon domän, vilket även bekräftats av Anna då hon säger att man

redan på barn under 2 år kan se om barnet är särbegåvad eller inte (2012-11-16). Både Winner (1999) och Persson (2010) hävdar att särbegåvade elever ofta blir utpekade som inlärningsvaga då problemet legat i svårigheten med att skilja på elever som har svårigheter med inläringen och på de elever som är uttråkade. Anledningen till att de lätt blir uttråkade och rastlösa är för att dessa elever saknar utmaningar i sin undervisning. Svårigheterna som nämns av Winner och Persson nämns även av dessa tre pedagoger. Berit nämner detta påstående genom att säga att det kan vara svårt att upptäcka särbegåvade elever och att det även kan vara svårt att se skillnad på vad som är vad (2012-11-16), medan Christina menar att eleven kan vara väldigt bra i något men ha väldigt svårt att anpassa sig till klassen (2012-11-16). Anna påpekar att det är lätt att missta sig och tro att dessa elever snarare är svagt begåvade och besvärliga om man inte lyssnar noga på vad de säger (Anna 2012-11-16). Det pedagogernas påståenden under intervjun har visat är att samtliga pedagoger är överens om problematiken som kan uppstå kring de särbegåvade eleverna.

Pedagogernas arbetssätt med särbegåvade elever

Samtliga pedagoger poängterar att det är upp till pedagogens ansvar att se till att särbegåvade elever utmanas då det inom skolan inte arbetar efter ett speciellt sätt för dessa elever. Anna beskriver hur hon gör i sitt arbetssätt:

Jag har lånat dessa elever mina böcker från universitetet och de har fått böcker från en till tre årskurser över den årskurs de själva gått i. De har fått boktips som passar deras person och nivå, ofta på engelska. De har fått tid att utveckla sina udda frågeställningar och tankar och därmed har de höjt kunskaps och tankenivån i den klassen/grupp de gått i. Dock tror jag inte att de huvudsakligen utmanas särskilt på vår skola, det är helt upp till den enskilda pedagogen. (Anna 2012-11-16)

Vygotskij som utvecklade idén om att lärande och utveckling sker i samspel med omgivningen nämner utvecklingszonen som individuell och det är där pedagogen kommer in i bilden. Pedagogens uppgift blir nämligen att använda sig av olika strategier då eleven har olika behov. Det som avgör framgången med undervisningen är själva samspelet mellan lärare och elev där man via kommunikation hjälper eleven framåt (Säljö, 2000). Dessa tre pedagoger nämner anpassning efter elev och även acceleration i elevens ämne. Berit anser att

det är oerhört viktigt med att anpassa sin undervisning för att just denne elev ska nå framgång. Detta gör hon då hon under intervjun säger följande:

Man måste hela tiden anpassa efter elevens behov. Om man inte passar i en grupp eller i exempelvis ett ämne så måste eleven få möjligheten att gå i en annan. Det är viktigt att få det att fungera. Eleven i min klass läser svårare matte och svårare engelska eftersom det annars blir för enkelt. Man får helt enkelt göra så gott man kan. (Berit 2012-11-16)

Christina som också anser att det är viktigt med anpassning och acceleration i elevens ämne tar upp ett specifikt exempel som förklarar detta. Det hon beskriver är att när eleven hon har hand om som specialpedagog gick i årskurs 5 upptäckte hon att denna elev var i behov av att byta klass. Anledningen till denna förändring var för att hon ansåg att eleven skulle passa bättre ihop med en annan lärare från en annan klass än med den läraren han hade. Denna ändring som var ett miljö ombyte samt byte av pedagog blev ett lyckodrag då det slutade i att denna elev blev en helt annan kille (2012-11-16).

Anna som lyfter fram dessa elever fokuserar på stimulans:

Mest är det roligt att arbeta med dessa elever, de tillför diskussionen en dimension som man kan sakna i den svenska skolan. Språkligt och tankemässigt får de både lärare och andra elever att filosofera, stanna upp och inte ta sanningar för givna. Det är uppfriskande med deras härliga humor som ofta är kopplad till språket. Det krävs ibland att man stöttar dem särskilt i deras självförtroende, eftersom de betett sig underligt och varit missförstådda under tidigare år. Pedagoger har en tendens att fastna i sådant eleven inte kan, exempelvis att man kan vara socialt omogen istället för att lyfta fram de som är bra. (Anna 2012-11-16)

Detta är något även Persson (2010) nämner då han hävdar att acceleration ska tillåtas så att eleven inte ska hållas kvar i väntan på att andra ska bli färdiga. Han menar även att det krävs kunskap från lärarens sida samt att didaktiken ska undervisas på ett sätt så att även skolans särbegåvade individer blir stimulerade på sin kunskapsnivå. Även Howard Gardner anser att det borde vara möjligt ta fram individuella profiler så tidigt som möjligt och utifrån den kunskap man får fram ge eleven en bra utbildning och öka deras valmöjligheter.

Winner (1999) nämner även grupperingar efter elevens förmåga och över årskurser samt accelerering. Persson (2010) betonar att särbegåvade inte klarar sig själva mer än vad andra elevkategorier i skolsystemet gör. Dessa elever behöver få möta inlärningsmässiga utmaningar och erkänsla precis som alla andra i skolan. De intervjuade pedagogerna har som tidigare nämnts mycket goda kunskaper i detta begrepp och därmed kan de stimulera och utmana de särbegåvade eleverna som går i respektive pedagogs klass. Det en av pedagogerna lyfter fram är den stora kunskapsbristen inom ämnet som aktuell i dagens skola med betoningen på att man ofta får svaret att dessa elever klarar sig ändå:

Som skolobservatör har jag frågat på alla skolor jag besökt under åren, från förskola upp till årskurs 9, vad de gör för de högt begåvade eleverna. Det jag ser är att ytterligt få bryr sig särskilt om dem eller så får de mer av samma som de andra eleverna gör, vilket tråkar ut de särbegåvade och inte ger dem någon utveckling alls! Ofta får man svaret att de klarar sig ändå eller så får de mer av de andra elever får och då blir ju de helt tokiga! (Anna 2012-11-16)

Winner (1999) rekommenderar att utbildningsnivån ska höjas för alla elever så att resultatet blir bättre för alla. Forskare som Gardner, Winner och Persson är alla eniga om att problemet med skolan är att lärarna inte alltid uppmärksammar och stimulerar elever som är långt framme. Frånvaron av uppmuntran, stimulans och uppmärksamhet leder inte bara till att dessa elever stannar i utvecklingen, utan ofta får allvarliga konsekvenser (Persson, 2010).

Pedagogernas erfarenhet av särbegåvade elever

Erfarenheten dessa pedagoger haft av särbegåvade elever under deras år i skolans värld har varit olika. Något samtliga nämner är att det är nu på senare år som man talar om dessa elever, då det varit ett begrepp det inte funnits mycket kunskap om. Berit har för tillfället en 8 årig elev som är särbegåvad medan Christina just nu har en särbegåvad elev på 11 år. Christina beskriver hennes elevs problematik genom att rikta uppmärksamheten till denne elevs mamma:

Mamman till det här barnet tycker att det är jobbigt att prata om att hennes son är särbegåvad. Det kom fram att hon själv har samma problematik och om hon

själv fått välja hade hon valt en lägre intelligens eftersom hon upplevde att det var jobbigt. (Christina 2012-11-16)

Det denna pedagog nämner fick mig att reflektera över det Säljö (2000) beskriver, nämligen att ett sociokulturellt perspektiv innebär att människor lär och utvecklas genom sociala deltagandet. Våra sätt att uppfatta verkligheten, hur vi betar oss, hur vi tänker och hur vi kommunicerar är format av kulturella och sociala erfarenheter. Eftersom begreppet särbegåvad varken varit aktuell eller lyst upp med sin närvaro inom den svenska skolan har detta blivit ett obekant område för de människor särbegåvade haft runt sin omgivning. Med andra ord har den sociala erfarenheten kring detta ämne saknats vilket i sin tur kan leda till samt ha lett till att dessa elever lätt missförstås då det saknas kunskap om dem. Anna lyfter fram detta genom att berätta om sin erfarenhet:

Jag har haft en handfull särbegåvade elever under mina 35 år som lärare. Är särbegåvad själv och har en son som är särbegåvad. Jag har gråtit mig igenom alla utvecklingssamtal när min son gick i låg och mellan stadiet. Upplevde skolsituationen som förskräcklig då ingen fattade någonting. Det pedagogerna i sonens klass gjorde var att de repeterade kunskaper han redan hade innan han kommit till skolan. När han kom till en annan skola fick han göra lite som han ville och det var jätte bra. Men nu börjar det bli samma sak i matematik då han inte vill avvika, vill inte göra svårare saker, ska vara som alla andra och då får han jätte tråkigt, vilket gör att han förstör på lektionerna istället. Men vi får se hur det blir. (Anna 2012-11-16)

Något annat som kommit upp under dessa intervjuer har varit skillnaden mellan högpresterande och särbegåvade elever som nämns i bland annat Mensas hemsida. Skillnaden kan kort förklaras med att högpresterande elever *kan svaret* medan särbegåvade *ställer frågor* vilket kopplas direkt till det Christina sagt under intervju tillfället då hon påstår att många sätter likhetstecken mellan särbegåvade och högpresterande och att det inte alls är samma sak. Hon menar att man bör lära ut till alla att det är väldigt stor skillnad mellan dessa två olika typer av elever (2012-11-16). I Lgr 11:9 står det att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Det står att man ska ta hänsyn till elevernas olika förutsättningar och behov samt att skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Både Berit och Christina nämner ett

åtgärdsprogram för de särbegåvade eleverna. Christinas förklaring till varför detta är nödvändigt är följande:

Det står om barn i behov av särskilt stöd på läroplanen, vilket dessa barn är och då ska de ha ett åtgärdsprogram också om vi ska hårdra det. När man talar om åtgärdsprogram talar man om elever som har svårigheter med något i skolarbetet. Dessa elever har också svårigheter men av en annan typ. Därför borde en särbegåvad elev också få ett åtgärdsprogram. (Christina 2012-11-16)

Det dessa pedagoger menar är att elever med behov av *särskilt stöd* inte inkluderar särbegåvade elever då de inte anses vara i behov av särskilt stöd. Därför bör det framgå tydligare att dessa elever också har svårigheter fast av en annan typ som Christina beskrev det. Den nya skollagen säger att *alla* elever ska få stimulansen de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att kunna *utvecklas så långt som möjligt*. På Skolverkets hemsida kan man läsa om åtgärdsprogrammet som lyfts fram under intervjun där Skolverkets hemsida beskriver åtgärdsprogrammet som ett stöd för elever med *svårigheter* att nå målen. Denna skola har under 2012 haft en föreläsning av Anita Kullander som är legitimerad psykolog och anställd av Rättviks kommun med ett särskilt uppdrag att ta hand om särbegåvade skolelever. Winner (1999) rekommenderar att dessa elevers identifikation måste komma så tidigt som möjligt för att inte försvåra processen, detta med hjälp av utbildning. Persson (2010) däremot påstår att särskild utbildning av lärarkåren inom detta ämne lyser helt med sin frånvaro i nu pågående satsningar.

Tre pedagogers framtidsvision

De intervjuade pedagogerna har visioner om framtiden de delat med sig av under intervju tillfällena, om hur det kan bli ändringar i bemötandet av dessa elever. Dessa visioner kommer att redovisas i detta avsnitt. Pedagogerna som intervjuats har tillräckligt mycket erfarenhet för att kunna orientera framtida pedagoger samt redan aktiva pedagoger som inte är bekanta i detta ämne då den inte varit aktuell inom svenska lärarutbildningarna. Alla intervjuade pedagoger är överens att *om* det ska bli ändring inom den svenska skolan så behövs det utbildning inom detta område. Något annat man kan göra för att ändra på situationen i dagsläget är att prata om detta samt att alla ska läsa läroplanen noggrant och följa den, då det i den står hur dessa elever ska behandlas. Om det exempelvis finns en grupp elever som är

väldigt avancerade i matematik, i språk eller ett annat ämne har dessa pedagoger förslag på vad som skulle kunna göras för att utmana dessa elever. De menar att skolan skulle kunna införa så kallade elitgrupper man kan gå till oavsett ålder två till tre gånger i veckan. På så sätt gör man som nya skollagen nu så tydligt säger:

Alla elever ska få stimulansen de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att kunna utvecklas så långt som möjligt. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling (Skollagen kapitel 3: 3 §).

Något annat som nämndes under intervjutillfället som är en framtidsvision var en så kallad åtgärdsplan. Denna skulle då gälla för de särbegåvade eleverna som har lätt att nå de olika kunskapskraven. Idag finns det redan ett åtgärdsprogram för elever med särskilt stöd, där detta förklaras vara till för de elever som har svårigheter att nå upp till de olika kunskapskraven. Eftersom de särbegåvade eleverna lämnas utanför åtgärdsplanen som finns idag anser dessa pedagoger att eleverna som lämnats utanför bör få en egen.

10. Slutsats och sammanfattning

Syftet med detta examensarbete har varit att utifrån intervjuer med tre olika erfarna pedagoger få en inblick i hur det är att upptäcka och stimulera särbegåvade elever i grundskolan utifrån pedagogernas erfarenheter samt av aktuell forskning. Pedagogerna i denna intervju var väl insatta, medvetna och med väldigt stor erfarenhet i begreppet särbegåvad och kunde därför besvara alla frågor utan några problem, vilket varit väldigt givande då målet med detta examensarbete varit att materialet som kommer fram under arbetets gång ska kunna användas av lärarstudenter samt av verksamma pedagoger som ett stöd, en grund i arbetet med särbegåvade elever i grundskolan. De intervjuade pedagogerna var eniga om vad begreppet särbegåvad betyder och hur dessa elever kan komma att upptäckas i en skolklass. De är överens om att det inte alltid är lätt att se begåvningen, eftersom dessa elever upplevs som besvärliga, har svårigheter med att anpassa sig till klassen då de kan ha svårigheter med instruktioner, svårigheter med att skriva för hand då tanken tänker snabbare än handen, samt problem med sociala samspelet. Därför är det viktigt att inte kräva att alla elever ska anpassa sig till allt, vilket av pedagogerna anses kräva mycket mod. Hur man stimulerar en elev som

redan kan utan att den tappar lusten att lära är en utmaning både för pedagog och elev. Dessa tre pedagogers erfarenheter samt forskningen som lyfts fram i detta examensarbete tyder på samma råd för detta, nämligen anpassning, utmaningar, acceleration i elevens ämne samt nivågruppering. Avsaknaden av stimulans resulterar i att dessa elever lätt blir uttråkade och rastlösa på grund av att de saknar utmaningar i sin undervisning. Detta kan i sin tur leda till andra och allvarliga konsekvenser som forskningen i detta examensarbete visat. Något annat som lyfts fram av både intervjuade pedagoger samt utav forskarna i ämnet har varit frånvaron av utbildning inom detta område. De intervjuade pedagogerna har under året fått en föreläsning av Anita Kullander kring de särbegåvade eleverna i grundskolan men i övrigt saknades utbildning inom ämnet. Då dessa pedagoger varit bekanta med detta begrepp samt har ett personligt intresse för särbegåvade elever i grundskolan har de på sin fritid utbildat sig på egen hand.

Pedagogerna som deltagit i denna intervju har arbetat många år inom läraryrket och har därför mycket erfarenhet att dela till blivande och nyexaminerade pedagoger som precis fått sin första klass.

Det dessa pedagoger delat med sig under intervjutillfället har varit att man som pedagog ska våga tänka utanför ramarna och våga använda sig utav andra redskap i sitt lärande. Exempel på något sådant är att dessa elever oftast inte vill skriva för hand då de har svårigheter med det, om så är fallet ska eleven kunna använda sig utav datorn istället för att papper och penna. Det råd dessa intervjuade pedagoger delat med sig av är att eleven ska bli sedd, förstådd och lyssnad på. Våga tro på det du vet är bäst och inte vara rädd för att bryta mönster. Låta dessa elever få vara precis som de är och ge stödet de är i behov av. Att utmana dessa elever, att anpassa efter elevens behov, att skapa elitgrupper inom skolan samt använda sig av acceleration i elevens ämne är sätt dessa pedagoger nämnt när det gäller att stimulera särbegåvade elever.

Dessutom skulle jag vilja tillägga några personliga ord såsom att lärarutbildningen skulle göra en satsning inom något som för tillfället ännu verkar vara ett väldigt okänt begrepp inom den svenska skolan. Vilket även varit något de intervjuade pedagogerna uttryckt och även något forskningen visat. Detta anser jag vara nödvändigt så att dessa elever ska kunna erbjudas en rättvis utbildning inom svenska skolsystemet. Som det ser ut i dagens lärarutbildningar saknas det för närvarande utbildning inom detta område, vilket är något som upplevts personligen då jag under alla mina år som lärarstudent aldrig stött på begreppet särbegåvad. Detta var för mig

ett nytt begrepp jag lärde om under examensarbetets gång vilket för mig varit väldigt givande. Något som däremot ingått i min utbildning har varit kunskap om hur elever som inte når upp till skolans olika kunskapsmål ska stimuleras, med andra ord elever i behov av särskilt stöd. Något de särbegåvade eleverna också är i behov av men inte ansetts behöva. Något jag tar med in i framtida yrkesliv är de intervjuade pedagogernas erfarenheter som att våga bryta mönster, lyssna på eleverna, anpassa efter eleven och låta de vara som de är. Tar även med deras olika råd om hur de gjort för att bemöta, stimulera och upptäcka dessa elever. Med detta sagt anser jag att examensarbetet uppnått sitt mål då konkreta förslag angivits och kan komma att bli ett stöd för mig som blivande pedagog.

*”Att våga är att förlora fotfästet en stund, att inte våga är att förlora sin själ”
(Kirkegaard) (Källa: Maximal utbildning för alla)*

Litteraturlista

Tryckta Källor

Dalen, M. (2008) *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Dewey, J. (1999) *Demokrati och utbildning*. Uddevalla: Daidalos AB.

Egidius, H. (2002) *Skola och utbildning i historiskt och internationellt perspektiv*. Stockholm: Natur och kultur.

Forsell, A. (2005) *Boken om pedagogerna*. Falköping: Liber AB.

Halvorsen, K. (1992), *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Healy, J. (1999) *När hjärnan börjar skolan- hur barns begåvning och inläring kan stimuleras*. Jönköping: Brain Books AB 1999.

Hjärne, E & Säljö, R. (2008) *Att platsa i en skola för alla- elevhälsa och förhandling om normalitet i den svenska skolan*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag.

Larsen, A. (2009) *Metod helt enkelt*. Malmö: Gleerups Utbildning

Lundgren, P, Säljö, R, Liberg, C. (2012) *Lärande skola bildning- grundbok för lärare*. Stockholm: Natur och kultur.

Persson, B. (2010) *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber AB.

Persson, R. (1997) *Annorlunda land- särbegåvningens psykologi*. Falköping: Gummessons Tryckeri AB.

Stukat, S. (2011) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R. (2000) *Lärande i Praktiken- ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Winner, E. (1999) *Begåvade barn*. Jönköping: Brain Books AB.

Wallström, C. (2012) *Se mig som jag är: om särbegåvade barn i skolan*. Stockholm: Argument Förlag.

Wallström, C. (2009) *Maximal utveckling för alla- hur möter skolan elever med goda studieförutsättningar*. C & C Organisation och Ledarskap AB

http://www.nacka.se/SiteCollectionDocuments/05_maximal_utveckling_for_alla.pdf

Elektroniska källor

www.wikipedia.se (Hämtad 2012-10-28)

<http://www.ne.se/> (Hämtad 2012-11-02)

www.mensa.se (Hämtad 2012-11-01)

Persson, R (2010) <http://hj.se/hlk/forskning/personal/child/roland-s-persson/omsarbegavning.html> (Hämtad 2012-10-01)

www.skolverket.se (Hämtad 2012-11-15)

Otryckta källor

Anna, pedagog och skolobservatör (2012). Intervju. 2012-11-16

Berit, pedagog (2012). Intervju. 2012-11-16

Christina, speciallärare (2012). Intervju. 2012-11-16